

Programma

Duurzame

Landbouw

2020-2024

**provincie
groningen**

Voorwoord

Van oudsher is de landbouw in Groningen een sector die veel heeft bijgedragen aan de ontwikkeling en welvaart van onze provincie. Dit is onder andere te zien in de verschillende cultuurlandschappen die we als Groningen rijk zijn. Denk daarbij aan het coulisselandschap in het Westerkwartier, de uitgestrekte graanvelden in het Oldambt, de wierdendorpen in het Waddengebied of het uitgebreide wijken- en kanalenstelsel van de Veenkolonien. Allemaal hebben ze een nauwe relatie met de landbouwproductie door de eeuwen heen. Ook zien we dat de landbouw tot op de dag van vandaag een belangrijke bijdrage levert aan de Groningse economie en werkgelegenheid. De landbouwproducten worden voor een groot deel verwerkt bij Groningse bedrijven tot kwalitatief hoogwaardige producten. Die vervolgens weer hun weg vinden in binnen- en buitenland.

Inmiddels weten we dat er een fors aantal uitdagingen op de landbouw afkomt die vragen om nieuwe perspectieven voor de toekomst. Zo zien we een toenemende consumentenvraag naar duurzaam, gezond, veilig en regionaal geproduceerd voedsel. We merken daarnaast de laatste jaren steeds meer de gevolgen van een veranderend kli-

maat. En ook zijn er zorgen over de toestand van onze natuur en biodiversiteit. Bovendien hebben we in Groningen heel specifiek te maken met de nadelige effecten van gaswinning. Bij dit alles blijft de hamvraag voor de sector: hoe zorgen we voor voldoende inkomen om ons bedrijf te kunnen blijven runnen?

De uitdagingen waar de landbouw voor staat, kunnen niet alleen op het bordje van de sector worden geschoven. We hebben daar als samenleving ook een verantwoordelijkheid en rol in. Als provincie hebben we daarom de transitie van de landbouw als één van onze speerpunten benoemd in het huidige coalitieakkoord. Van daaruit willen we de landbouw ondersteunen in de zoektocht naar nieuwe toekomstige perspectieven die aansluiten op de uitdagingen van vandaag én morgen.

We zien in de praktijk al veelbelovende voorbeelden ontstaan hoe dat toekomstperspectief eruit kan komen te zien. En dat geeft energie en moed om met elkaar dit pad verder op te gaan en stappen te zetten voor een blijvende vitale landbouwsector in Groningen. Ik wens ons daarbij veel inspiratie, wijsheid en succes!

Henk Staghouwer

Gedeputeerde Gaswinning (Bovengrond), Landbouw en Visserij, Natuur en Landschap, Wadden en Waddenfonds en Internationalisering

Koeien in de wei in Westerkwartier

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	7
2.	Analyse	8
3.	Context	14
	<i>Europa</i>	14
	<i>Rijk</i>	15
	<i>Noordelijke provincies</i>	17
4.	Wat willen we bereiken?	21
5.	Wat gaan we doen?	29
6.	Begroting	33

1 Inleiding

Het *Programma Duurzame Landbouw 2020-2024* is een vervolg op het *Programma Duurzame Landbouw 2017-2020* en beschrijft op welke wijze wij wat betreft de landbouw invulling geven aan de Kadernota 2019-2023. Hiermee zetten wij bestaand beleid voort, waarbij we ons ook met behulp van de koplopers meer op 'het peloton' zullen richten. De landbouw bevindt zich vandaag de dag op een kantelpunt. Voortgaan op de weg van de afgelopen decennia biedt onvoldoende perspectief. Het sluit ook steeds minder aan bij veranderende wensen en behoeften vanuit de maatschappij. Een nieuwe route naar een natuurinclusieve kringlooplandbouw tekent zich af. Die route is echter nog weinig bekend en vol onzekerheden.

Als provincie Groningen kiezen we ervoor samen met ondernemers dit pad op te gaan, het te verkennen en waar nodig hobbels onderweg te slechten. Met als wenkend perspectief:

een natuurinclusieve kringlooplandbouw in Groningen in 2030

Randvoorwaarde om hierin succesvol te zijn, is een goed inkomen voor boeren. Zowel tijdens als na de transitie. Alleen dan kunnen we spreken over een economisch sterke landbouw. Eén die de natuurlijke processen optimaal benut, die de kringlopen sluit, die de biodiversiteit verbetert en die in balans is met haar omgeving.

Programma Duurzame Landbouw Provincie Groningen 2017-2020

Het *Programma Duurzame Landbouw Provincie Groningen 2017-2020* bepaalde de afgelopen jaren de uitvoering van het provinciaal landbouwbeleid.

Dit programma was gericht op verduurzaming van de sector. Een transitie van de landbouw in Groningen, zoals in dit nieuwe programma wordt beschreven, zal echter meerdere jaren in beslag nemen. De wens daarbij is om de landbouwtransitie voor een langere periode te stimuleren en te ondersteunen. Met als stip aan de horizon 2030.

We zien de landbouwtransitie, naast de energietransitie en onze ambities op gebied van de circulaire economie, als één van de drie grote opgaven voor komend decennium. We werken daarbij aan de rentabiliteit van de sector én de uitdagingen waar ze voor staat. Met als einddoel een economisch rendabele sector die gezond voedsel produceert. Een sector ook die circulair en grondgebonden is en bijdraagt aan het herstel van de biodiversiteit en de landschapskwaliteit. Ambitieuze? Zeker. Maar ook noodzakelijk én mogelijk als we het samen doen.

Omgevingsvisie

Genoemd perspectief ligt in het verlengde van, en geeft invulling aan, de huidige provinciale omgevingsvisie. Deze stelt dat de sector in 2040 nog steeds de grootste landgebruiker in de provincie is. Precisie landbouw is dan meer gemeengoed en er worden minder gewasbeschermingsmiddelen gebruikt. Er is sprake van kringlooplandbouw en upcycling, terwijl de biologische landbouw aan de toenemende vraag kan voldoen. Hierdoor blijft Groningen meedraaien in de wereldtop van een steeds meer verbrede landbouw.

Dit landbouwprogramma levert ook belangrijke input voor de nieuwe omgevingsvisie van de provincie waar momenteel aan wordt gewerkt.

2 Analyse

Landbouw in Groningen 2020

Groningen is een landbouwprovincie bij uitstek. De agrarische sector levert van oudsher een belangrijke bijdrage aan de groei van de regio en de ontwikkeling van de welvaart. Dat is anno 2020 nog steeds het geval.

De provincie telt ruim 2500 agrarische (familie)bedrijven. Samen goed voor gebruik en beheer van zo'n 70% van het areaal in de provincie. Iets meer dan de helft daarvan wordt gebruikt door akkerbouwers, het restant voornamelijk door de melkveehouderij. Aardappelen (zetmeel en pootgoed), graan (veevoer en mout), suikerbieten (suiker), maïs en gras (melk) zijn de voornaamste teelten. Groningse boeren vormen en onderhouden ons landschap dus grotendeels.

De provincie telt zo'n 118 intensieve veehouderijen en zo'n 170 biologische boeren. De laatste behoren slechts 2,9% van het totale landbouwareaal. Wel groeide de bedrijfstak tussen 2016 en 2019 met 20% in oppervlakte, wat overeenkomt met circa duizend hectare.

Het merendeel van de Groningse landbouwproducten wordt verwerkt door bedrijven als Avebe, Cosun, Friesland Campina en Holland Malt die ook voor een groot deel in Groningen zijn gevestigd. Deze ondernemingen zijn zowel door de agro-industriële productieketen als door de fysieke locatie nauw verweven met de Groningse boeren. Tegelijkertijd zorgen ze voor veel werkgelegenheid.

De akkerbouw en melkveehouderij vormen de motor van de agrarische sector in Groningen en Noord-Nederland. De toegevoegde waarde van het akkerbouwcluster is groter dan die van het melkveehouderijcluster. Per hectare creëert de akkerbouw ongeveer

vier keer zo veel toegevoegde waarde als de (melk)veehouderij.

Zowel de producerende landbouwbedrijven als het agrocluster (verwerking, toelevering en distributie) zijn belangrijk voor de werkgelegenheid en economie in Noord-Nederland. Zo'n 100.000 mensen vinden er emplooi. Goed voor 17% van de werkgelegenheid in Noord-Nederland.

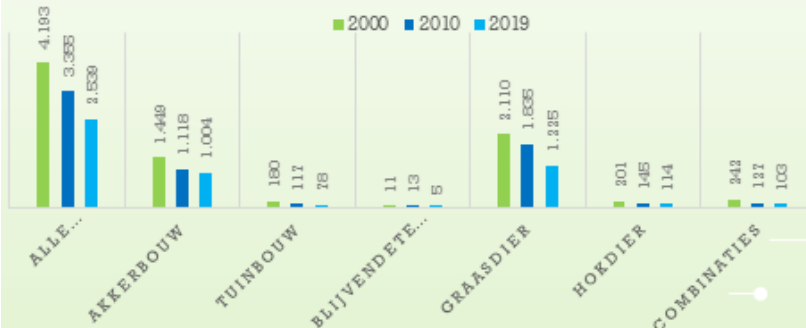
Het cluster is ook goed voor 13% van de toegevoegde waarde. Volgens onderzoek van Wageningen Universiteit ('Foto van de landbouw Noord-Nederland', Smit, 2017) neemt het belang van het agrocluster in Noord-Nederland in de komende jaren verder toe. Zowel uitgedrukt in werkgelegenheid als in toegevoegde waarde.

Uitdagingen

De landbouwsector kent een fors aantal uitdagingen en opgaven. De voornaamste is wel het behoud van **voldoende verdienvermogen**. Prijzen van landbouwproducten zijn structureel (te) laag. De landbouw heeft in de afgelopen decennia steeds naar manieren gezocht om de productie op te schroeven om het verdienvermogen op peil te houden. Deze productiegroei loopt echter steeds vaker tegen haar grenzen aan. De omgeving waarin de sector opereert, is complexer geworden en verandert voortdurend. Van de sector wordt bovendien verwacht dat ze bijdraagt aan het herstel van de biodiversiteit en het beperken van de gevolgen van de klimaatverandering. Met extra kosten of dalende opbrengsten als gevolg.

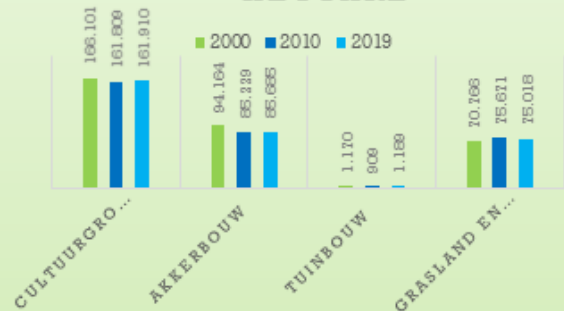
Na uitspraak van de Raad van State, brandde mei 2019 de **stikstofcrisis** los. Vergeleken met andere sectoren stoot de agrarische sector relatief veel stikstof uit. Ze staat daarmee voor de niet geringe opgave om deze emissie

TOTAAL EN VERSCHILLENDE BEDRIJVEN

In 2019 waren er 2.539 bedrijven in de provincie. Hiervan zijn 1.004 akkerbouwbedrijven en 1.225 graasdier (voornamelijk melkvee) bedrijven. Onderverdeeld naar hectare is te zien dat een gemiddeld akkerbouwbedrijf een omvang van 83,8 ha heeft. Voor graasdierbedrijven is dit 61,4 ha.

GRONDGEBRUIK IN HECTARE

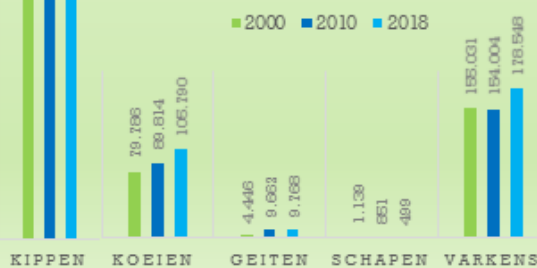

Akkerbouwgronden worden voor 79,4% gevuld met aardappelen, tarwe en suikerbieten.

21,4% van de boeren bevinden zich in de pensioengerechtigde leeftijd.

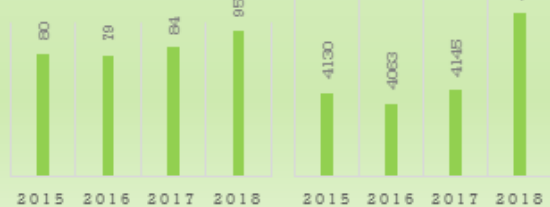
Vanaf 2015 is het areaal biologische percelen met 496 hectare gestegen en zijn er 15 boeren omschakeld. Boeren en hectares in omschakeling zijn niet meegenomen.

AANTAL DIEREN

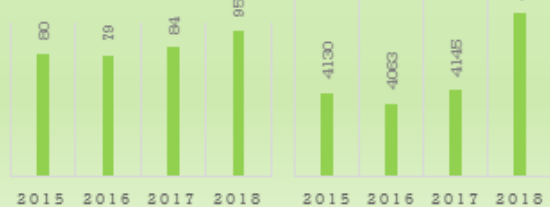

BIOLOGISCHE LANDBOUW

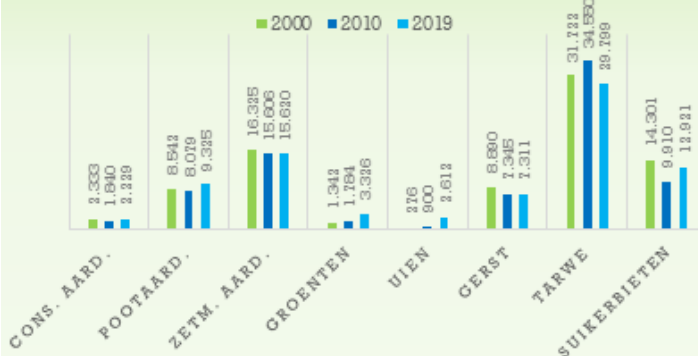
AANTAL BOEREN

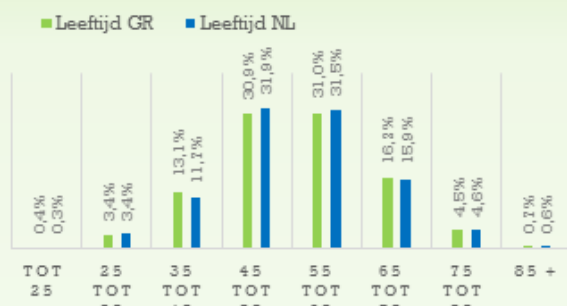
OPPERVLAKTE

GEWASSEN IN HECTARE

BEDRIJFSLEIDERS LAND- EN TUINBOUW

— en daarmee ook de depositie in natuurgebieden — drastisch te verlagen. Groningen heeft een bijzondere positie in het stikstofdossier. Alleen in het natuurgebied Lieftingsbroek wordt de kritische depositiewaarde overschreden.

Het gaat niet goed met de **biodiversiteit**. Dat is slecht nieuws voor de natuur. Maar ook voor allerlei vitale ecosysteemdiensten. Achteruitgang in biodiversiteit gaat ten koste van de lucht- en waterkwaliteit, de voedselproductie én het beperken van de gevolgen van de klimaatverandering. Ook op dit terrein verwacht de maatschappij een belangrijk bijdrage van de landbouw. Tegelijkertijd kan het herstel van biodiversiteit een positieve invloed hebben op de landbouw. Door natuurlijke processen en functionele biodiversiteit te benutten in bodem, water, gewasteelt, veehouderij en bedrijfsvoering vermindert de afhankelijkheid van externe middelen en vangt het systeem zelf de risico's op van klimaatfluctuaties, ziekten en plagen. Bovendien blijven schadelijke emissies binnen de perken en herstellen landschap en bodem zodanig dat ze natuurwaarde opleveren. Bijvoorbeeld in de vorm van boerenlandvogels (uit: Biodivers Boeren, Erisman en Slobbe, 2019). Bepaalde gebieden in Groningen, zoals het Oldambt, hebben vanwege de agrarisch structuur al een unieke positie als akker- of weidevogelgebied. Dit kan nog verder worden versterkt.

De **bodemvruchtbaarheid** staat ook onder druk. De ondergrond van ongeveer de helft van de landbouwgronden is 'verdicht'. Daardoor neemt het bodemleven af, groeien gewassen minder goed, neemt de ziektedruk toe en neemt de weerbaarheid af. Verdichting leidt ook tot meer af- en uitspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. Een gezonde bodem is poreus, laat water

door en neemt vocht op. Het kent een rijk en gevarieerd bodemleven, bezit voldoende organische stof en heeft een natuurlijk herstelvermogen. Hernieuwde aandacht voor bodemvruchtbaarheid is het beste fundament voor een duurzame landbouw en levert een belangrijke bijdrage aan het voorkomen van ziekten en plagen en het beperken van de gevolgen van klimaatverandering.

Door **klimaatverandering** worden er vaker extreme weersomstandigheden verwacht zoals droogte, hitte en extreme regenval. Hierdoor kan op termijn ook de toevoer en de verdeling van zoetwater veranderen. Door de zeespiegelstijging en bodemdaling in het noordelijke gedeelte van de provincie zal ook de kweldruk, en daarmee bodemverzilting, toenemen. Om klimaatverandering te beperken moet ook de (verdere) oxidatie (CO₂-uitstoot) van veengronden worden voorkomen.

Consumenten stellen steeds hogere **eisen** aan gekochte producten. Daarbij is er meer aandacht voor dierenwelzijn, gezondheid, biodiversiteit, circulariteit en milieu. Bij exportproducten is dit voornamelijk minder of niet aan de orde, al is de maatschappij wel steeds kritischer ten aanzien van de productiewijze. In de landbouw zien we dat onder meer terug in de manier waarop er gekeken wordt naar het gebruik van **gewasbeschermingsmiddelen** (bijv. glyfosaat). Regelmatig worden er gewasbeschermingsmiddelen verboden vanwege de (mogelijke) negatieve effecten voor mens, dier en/of milieu. Dit heeft veel invloed op de gangbare teelttechnieken, omdat (groene) alternatieven onvoldoende voorhanden zijn. Ook de intensieve veehouderij ligt onder een vergrootglas, vanwege het dierenwelzijn, de geuroverlast en (mogelijke) effecten op de volksgezondheid.

Het aantal en de urgentie van genoemde opgaven is, zeker in combinatie met een goed inkomen, complex en moeilijk te realiseren. Doorgaan op de huidige weg van intensivering en schaalvergroting is echter geen optie. Dat wordt breed onderkend. Zo blijkt ook uit de vele positieve initiatieven de afgelopen jaren, zowel vanuit de sector als de maatschappij.

Zo zijn tientallen boeren in de provincie inmiddels omgeschakeld naar een biologische bedrijfsvoering. Andere boeren maken werk van stroteelt. Verder startten er diverse pilots op het gebied van natuurinclusieve landbouw, onder meer in het kader van de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw en het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland. Met deze pilots worden praktijkexperimenten uitgevoerd om de uitdagingen binnen de landbouw aan te gaan. Een mooi signaal is dat vijftien gebiedspartijen, waaronder agrarische collectieven, terreinbeherende organisaties en

LTO Noord, ons 26 mei 2020 het Deltaplan Biodiversiteitsherstel aanboden. Ze roepen op om samen een perspectief én strategie te ontwikkelen voor herstel van biodiversiteit en de transitie naar natuurinclusieve landbouw. Ondertussen zijn er talrijke initiatieven ontstaan op het gebied van bodemgezondheid, eiwittransitie, klimaatadaptatie en kringlooplandbouw in de pootgoedsector.

Alles overziend is de landbouwtransitie feitelijk al bezig. Trekken we deze lijn door, dan is een natuurinclusieve kringlooplandbouw in 2030 niet langer een ambitie, maar een gegeven.

Landbouw in Groningen in 2030

Anno 2030 hebben individuele boeren behoorlijke veranderingen in hun bedrijfsvoering doorgevoerd. Ruimtelijk zijn de veranderingen zeker zichtbaar maar minder ingrijpend. De agrarische sector is in 2030 namelijk nog steeds zeer bepalend voor de inrichting en beleving van het Groningse

Stroteeltlandbouw in de Tussenklappenpolder nabij Muntendam

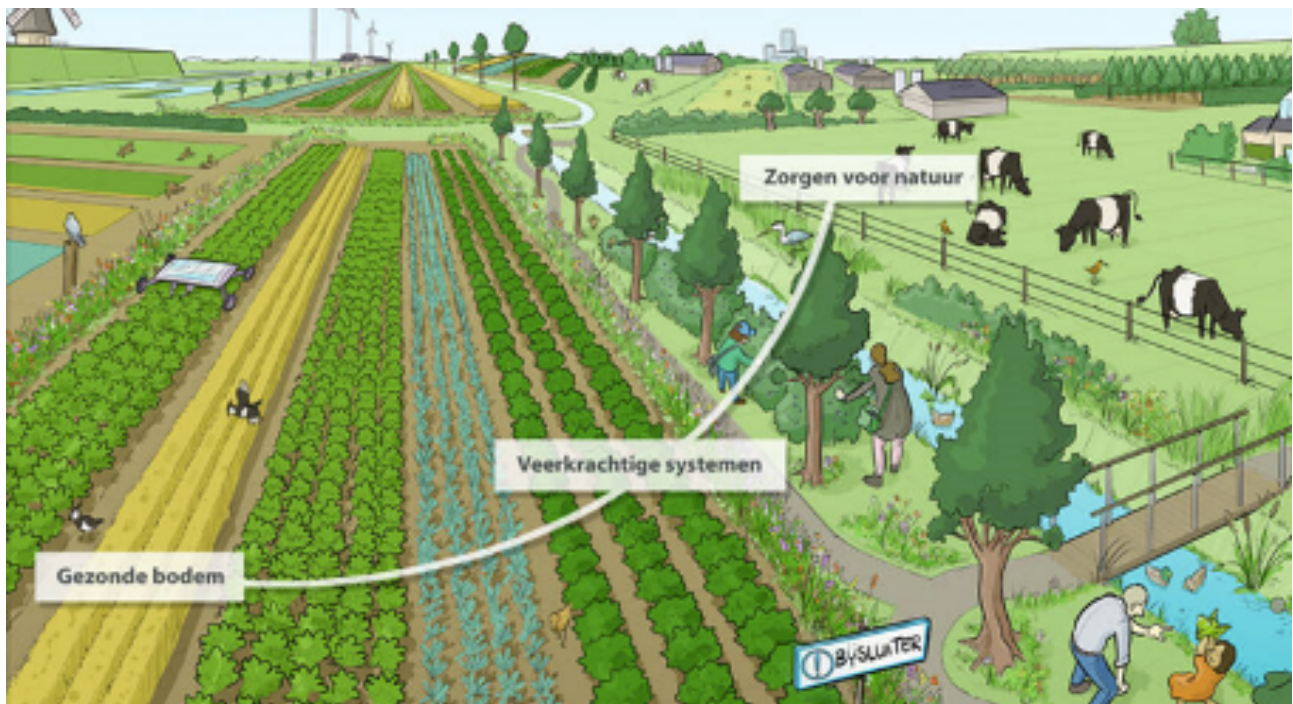
landschap. Het Groningse agrofoodcluster draagt bij aan nieuwe economische verdienmodellen op de bedrijven. Al met al is de provincie Groningen in 2030 nog een echte landbouwprovincie. Meer inzoomend op 2030 zien we de volgende contouren aan de horizon.

Boeren met perspectief

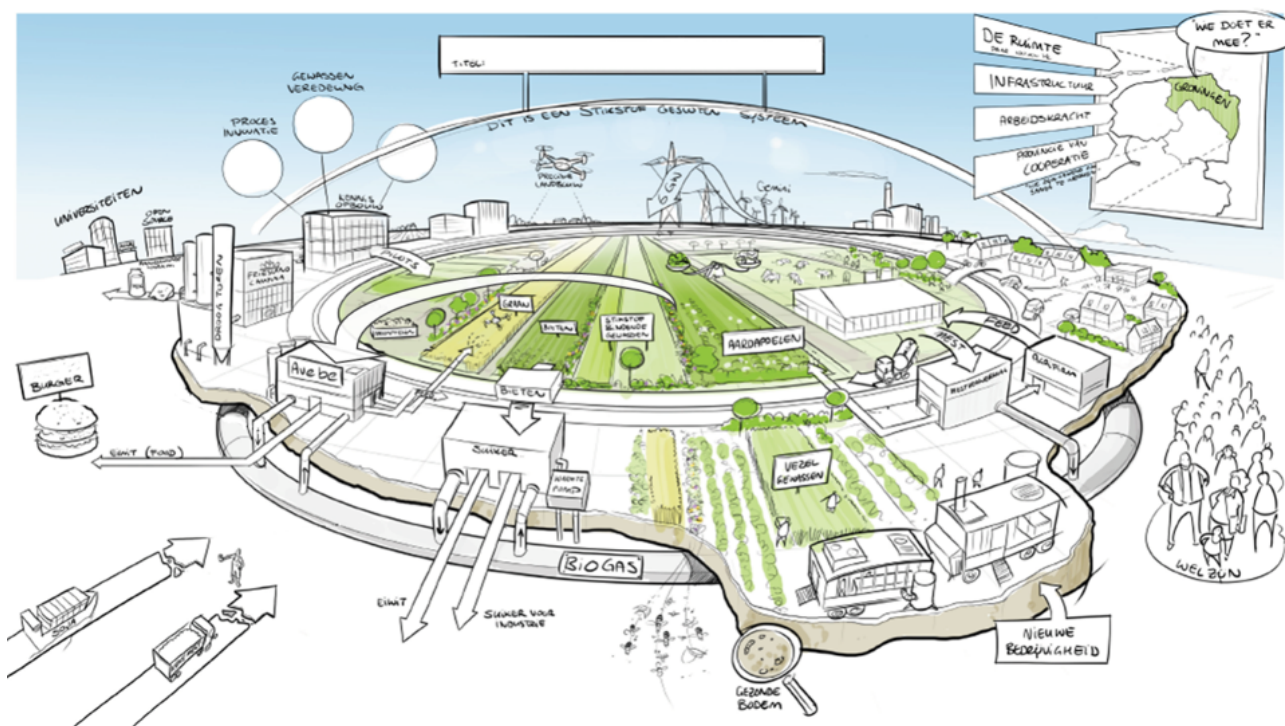
In 2030 heeft minstens de helft van de boeren een vorm van natuurinclusieve kringlooplandbouw op hun bedrijf gerealiseerd. De natuurinclusieve kringlooplandbouw is ingebed in een duurzaam voedselsysteem en sluit aan bij de kwaliteiten en specifieke eigenschappen van de deelgebieden en bodemtypen in onze provincie.

In 2030 ontvangen de Groninger boeren een aantrekkelijke vergoeding voor het natuurinclusief en circulair produceren van

voedsel en groene grondstoffen. Toekomstige generaties zien weer perspectief om boer te worden. De bodemvruchtbaarheid is verbeterd en het teeltplan meer divers. In het verlengde daarvan is de ziekte- en plagendruk afgenomen. Veehouderijen werken grondgebonden en ze werken meer samen met akkerbouwers die vaker vormen van mengteelt, strokenteelt en agroforestry toepassen. Langs de kust wordt driftig geëxperimenteerd met zouttolerante en zilte gewassen en in de veengebieden met verhoogde waterpeilen. Het milieu vaart wel bij de vele veranderingen. Emissies van gewasbeschermings- en diergeneesmiddelen behoren tot het verleden. De mineralenbalans is sterk verbeterd en de stikstofuitstoot blijft binnen de emissiegrenzen. De sector als geheel produceert klimaatneutraal. Minimaal 10% van de sector produceert op biologische wijze.

Toekomstbeeld natuurinclusieve landbouw – bron: www.wur.nl

Toekomstschets initiatief Agrofood Groningen 2030

(Bio)divers landschap

Het Groninger landschap kenmerkt zich in 2030 door een sterke vervlechting van landbouw en natuur. Natuurgebieden zijn robuuster. Landbouwbreed is de biodiversiteit sterk verbeterd. Natuur- en landbouwgebieden gaan geleidelijk in elkaar over. Ze zijn onderling verbonden door landschapselementen en begroeiende oeververbindingen, polderdijken en (water)wegen. Het beheer van natuurterreinen en landbouwgronden is op elkaar afgestemd en het versterkt elkaar. Het landschap leeft en sprankelt van de (bio)diversiteit. We wonen, werken en recreëren graag op het Groningse platteland. De verschillende landschappen zijn herkenbaar aan hun inrichting en begroeiing, bewoners identificeren zich hiermee en zijn er trots op.

Agrofood

Groningen beschikt in 2030 over een agro-

food systeem dat veel waarde toevoegt aan de landbouwproducten. Belangrijke motor is de productie van hoogwaardige eiwitten en andere essentiële nutriënten voor een gezonde, gebalanceerde voeding. Dat gebeurt zo veel mogelijk met gesloten kringlopen, binnen een zo klein mogelijke schaal. Te beginnen op een bedrijf, in een regio, en waar nodig in (Noord-)Nederland of Europa.

Naast de verwerking en afzet voor nationale en internationale markten wordt een divers aanbod aan voedselproducten steeds vaker rechtstreeks aan lokale en regionale markten geleverd.

Agronetwerk

In 2030 beschikt Groningen over een sterk en uitgebreid netwerk van partijen die gezamenlijk vorm hebben gegeven aan het realiseren van de economisch sterke en op alle terreinen gezonde voedselproductie.

3 Context

→ Europa

Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

Het Europees Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB) vormt een belangrijk kader voor deze beleidsnotitie. Zowel de directe betalingen aan boeren vanuit de eerste pijler, als subsidiemogelijkheden in de tweede pijler (innovatie, kennis, natuurbeheer etc.) biedt boeren financiële ruimte om de bedrijfsvoering te verduurzamen.

Vanaf 2017 is de EU bezig met de ontwikkeling van een nieuwe GLB-periode die 1 januari 2023 moet ingaan. Daarin gaan verduurzaming, vergroening en korte ketens een prominentere plaats innemen.

Voor de nieuwe GLB-periode moeten lidstaten een Nationaal Strategisch Plan (NSP) maken met voor beide pijlers uitgewerkte doelen en interventies. Insteek is dat de GLB-middelen in beide pijlers beter op elkaar afgestemd en effectiever ingezet kunnen worden.

Naar verwachting worden de nieuwe regelingen vanaf 2023 van kracht. Tot dan wordt het huidige programma voortgezet met middelen uit de nieuwe EU-begroting. Binnen Nederland worden de bestedingen al zo veel mogelijk gericht op de nieuwe doelen.

Green Deal

Via de Green Deal geeft de Europese Com-

Doelen van het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB) – bron: www.ec.europa.eu

missie de EU klimaat- en milieudoelen de komende jaren een prominente(re) plek in de programmering van de verschillende fondsen. Het nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB) leent zich daar bij uitstek voor. Die zet immers al sterk in op klimaat- en milieudoelen. Bovendien zijn landbouw en natuur de aangewezen beleidsterreinen om veel klimaat-, biodiversiteit- en milieudoelen te verwezenlijken. In Nederland kreeg het GLB al een belangrijke positie in de financiering voor onder andere de Kringloopvisie en het Klimaatakkoord.

Zowel in de Green Deal als in de (concept) GLB-regelingen staat dat minstens 30% van de GLB-fondsen ingezet wordt op het realiseren van klimaat- en milieudoelen. De wijze waarop is deels uitgewerkt in de 'Farm to Fork-strategie' en in de strategie rondom biodiversiteit.

Farm to Fork

In de 'Farm to Fork-strategie' (zomer 2020) staat het realiseren van een stabiele, duurzame voedselvoorziening centraal. Met behoud van een goed inkomen voor boeren en rekening houdend met de impact van de bedrijfsvoering op de omgeving. Belangrijke doelen zijn het verminderen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, kunstmest en antibiotica alsook het vergroten van het aandeel biologische landbouw (25% biologisch landbouwareaal in 2030).

→ Rijk

Landbouwbeleid

Met de visie 'Waardevol en Verbonden' zet het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) in op het realiseren van kringlooplandbouw. Met als voorwaarden een goed verdienmodel voor de boer en het verbinden van landbouw en natuur,

boer en burger. Het Realisatieplan beschrijft de beleidsinzet voor een aantal thema's en sectoren en het creëren van de juiste randvoorwaarden. Samengevat wil het Rijk de transitie realiseren met behulp van:

- kennis en innovatie;
- het bieden van experimenteerruimte;
- EU-beleid gericht op kringlooplandbouw;
- benutting overheidsgrond voor omschakeling;
- benutting reststromen via samenwerking;
- beloning boeren voor duurzaam produceren;
- het wegnemen van belemmerende regels rond mest en afval;
- ondersteuning van korte ketens.

Een gezonde bodem vormt de basis van de kringlooplandbouw, evenals het gebruik van dierlijke mest en van voedselresten als veevoer. De voedselproductie moet een positieve invloed hebben op natuur, milieu en klimaat alsook op de samenwerking in de regio en binnen de agroketen. Het Nationaal Programma Landbouwbodems, dat inzet op duurzaam beheer van alle landbouwbodems in 2030, is eveneens opgenomen in het realisatieplan van LNV. In dit realisatieplan worden zowel de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw als het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland Westerkwartier Natuurinclusief als voorbeelden van regionale samenwerking genoemd.

Nationale Omgevingsvisie (NOVI)

De NOVI is de visie van het Rijk op een duurzame, fysieke leefomgeving. De visie helpt, waar nodig, keuzes te maken aan de hand van drie afwegingen:

1. combinaties van functies gaan voor enkelvoudig ruimtegebruik;

2. kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal;
3. afwentelen naar tijd en plaats wordt voorkomen.

De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) stelt vier prioriteiten:

1. ruimte maken voor klimaatadaptatie en energietransitie;
2. duurzaam economisch groeipotentieel;
3. sterke en gezonde steden en regio's;
4. toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied.

In het ontwerp van de NOVI, die najaar 2020 wordt vastgesteld, is voor de landbouw de volgende beleidskeuze opgenomen:

het mogelijk maken van een duurzaam en vitaal landbouw- en voedselsysteem, gebaseerd op kringlopen en natuurinclusiviteit.

Een van de instrumenten die het Rijk, samen met de partners, ontwikkelt zijn de Regionale Omgevingsagenda's. Feitelijk zijn dit regionale uitvoeringsprogramma's. De noordelijke provincies stellen een dergelijk uitvoeringsprogramma naar verwachting najaar 2021 vast.

Stikstofbeleid

Hoewel de stikstofdepositie in Nederland sinds 1980 met bijna een derde is gedaald, en de verzurende neerslag met ongeveer de helft, kampt ons land nog steeds met onnatuurlijk hoge stikstofwaarden. Planten en dieren die afhankelijk zijn van voedselarme omstandigheden dreigen hierdoor te verdwijnen, met grote gevolgen voor onze ecosystemen.

De unieke natuurwaarden van de Natura 2000-gebieden staan onder druk, terwijl het Rijk richting Europa de verplichting heeft deze gebieden te beschermen. De overmatige

Aardappeloogst omgeving Westlaaren

stikstofdepositie maakt dat de Natura-2000 doelstellingen niet worden behaald. Dit kan alleen met een nationale aanpak. Het vervallen van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS), na de uitspraak van de Raad van State (mei 2019), benadrukte deze noodzaak nog eens.

Zonder de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) is er geen onderbouwing voor vergunningverlening onder de Wet natuurbescherming. Activiteiten die stikstofdepositie veroorzaken in stikstofgevoelige natuurgebieden kunnen dus niet langer vergund worden. Economische en maatschappelijke activiteiten komen stil te liggen. Het weer vlot trekken van de vergunningverlening vereist concrete en bewijsbare maatregelen die het ecologisch herstel in Natura 2000-gebieden weer mogelijk maken.

Na de uitspraak van de Raad van State gingen Rijk en provincies aan de slag met een nieuwe integrale aanpak stikstof. In haar eerste advies 'Niet alles kan' gaf de commissie Remkes een voorzet voor de korte termijn. Eind 2019 kwam het Rijk met een eerste pakket maatregelen dat de meest urgente activiteiten weer mogelijk maakte. Dit onder andere in de vorm van een snelheidsmaatregel en een sanering van de varkenshouderij. De woningbouw en enkele andere infrastructurele projecten kwamen zodoende weer op gang. Voor een structurele oplossing van het stikstofprobleem is meer nodig. April 2020 schetste het Rijk al de eerste hoofdlijnen. Zij kiest voor een tweeledige aanpak, aansluitend op het advies van de commissie Remkes: gebiedsgerichte maatregelen in combinatie met generieke bronmaatregelen.

De Groningse Aanpak Stikstof (GRAS) is aanvullend op die van het Rijk. Als provincie

gaan we voor een integrale aanpak waarmee we onze natuur beschermen. Met voldoende ruimte voor economische en maatschappelijke initiatieven. Het is een nadere uitwerking van ons huidige Natura-2000-beleid en van andere, relevante beleidsterreinen. De belangrijkste pijlers zijn een gebiedsgerichte aanpak, innovaties binnen relevante sectoren en vergunningverlening. Voor de landbouw kent de GRAS de volgende acties:

- stikstof meenemen in de lopende trajecten van de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw en verduurzaming;
- uitwerken van een toekomstbeeld/casus voor een Groningse regio met ondersteuning van maatregelen en experimenten op het niveau van boerenbedrijven;
- verkennen van de mogelijkheid van een reallocatiefonds ter bevordering van landbouwtransitie.

→ Noordelijke provincies

In het kader van de Agro-Agenda Noord-Nederland is er de afgelopen jaren in Groningen, Friesland en Drenthe nauw met de sector samengewerkt. Een van de resultaten is het door diverse partijen uit het veld onderschreven Kwaliteitsbeeld Noord-Nederland (figuur 5). Deze partijen geven daarmee aan bij te dragen aan het gezamenlijke doel: "een sterke landbouw die topvoedsel produceert, geworteld is in de samenleving en bijdraagt aan een rijke leefomgeving" (Kwaliteitsbeeld Noord-Nederland, 2019).

Het kwaliteitsbeeld kent vier kernwaarden:

1. verbonden met de samenleving;
2. ruimte;
3. schone lucht, schoon water, vruchtbare bodem;
4. rijk landschap.

Bijbehorende doelen zijn:

1. vitaal platteland;
2. vitale primaire bedrijven;
3. vitale ketens;
4. vitale natuur.

Naast het kwaliteitsbeeld is er de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw Noord-Nederland. Met deze deal streven de drie noordelijke provincies, samen met het Rijk, naar een duurzame, natuurinclusieve kringlooplandbouw in 2030. Dat wil zeggen een:

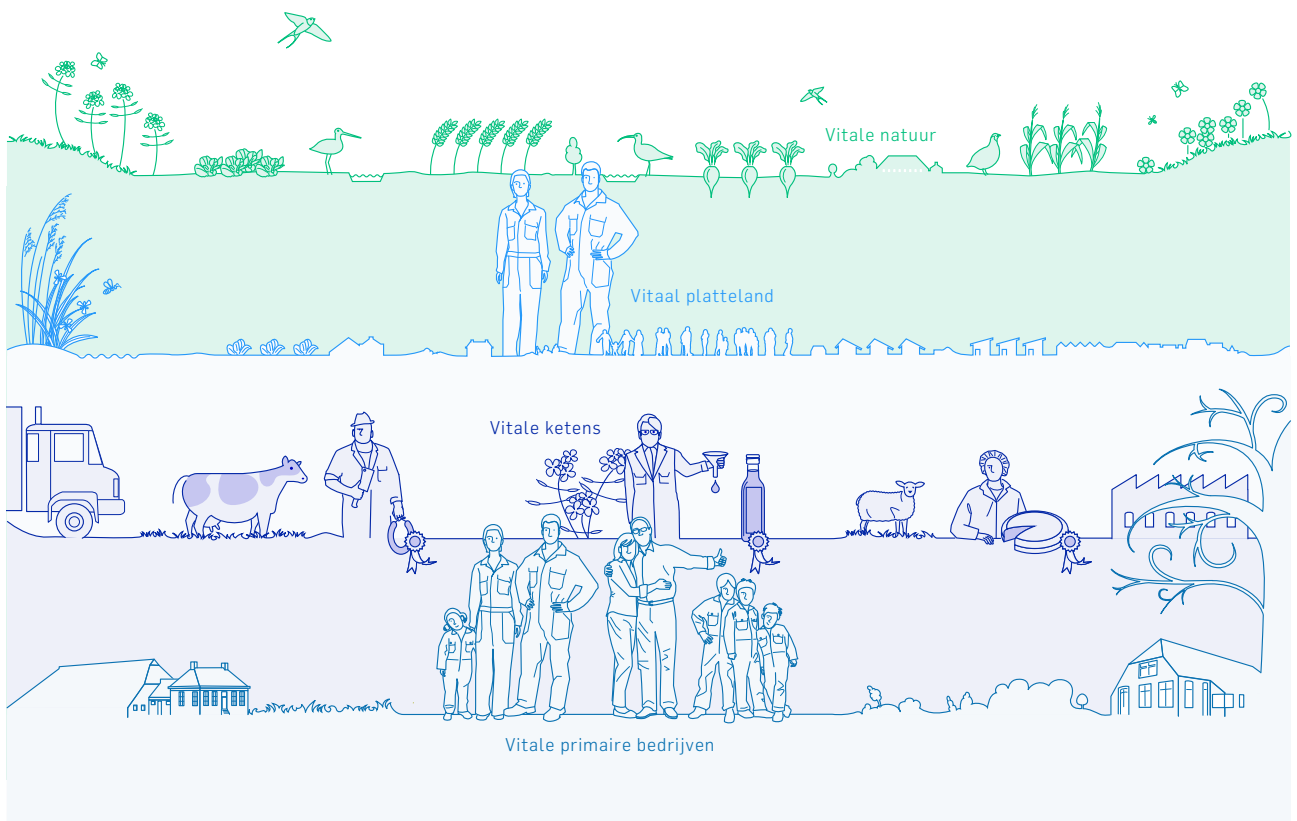
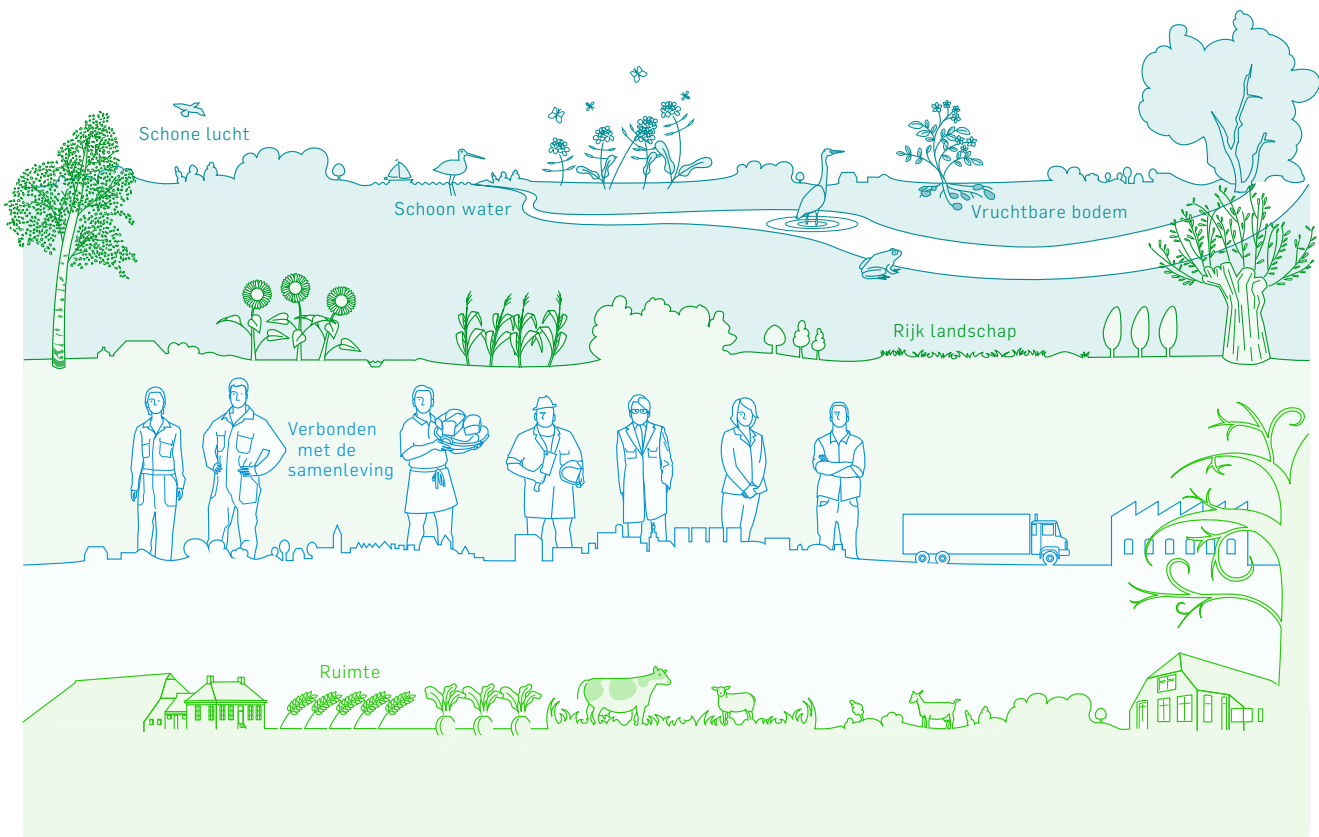
“Landbouw die grondgebonden en circulair is, die bijdraagt aan het herstel van de biodiversiteit, die maatschappelijk gedragen wordt én economisch rendoert. Een proefgebied ook voor duurzame voedselvoorziening van Europese betekenis.”

Dit geldt voor zowel de gangbare als de biologische landbouw. De regiodeal onderscheidt acht (proef)gebieden in Noord-Nederland. Daarbinnen stellen partijen samen streefbeelden op waar ze gezamenlijk uitvoering aan geven. Deze projecten dragen voor een belangrijk deel bij aan het Kwaliteitsbeeld Noord-Nederland.

Bodem bewerking in de Veenkoloniën

4 Wat willen we bereiken?

De landbouw wordt beïnvloed door, en beïnvloedt zelf, veel beleidsterreinen. Denk aan het milieu-, water- en biodiversiteitsbeleid. We gaan nader in op die wederzijdse beïnvloeding en wat we met de landbouw in 2024 bereikt willen hebben in relatie tot verschillende beleidsterreinen.

Landbouw

Vanuit het beleidsveld landbouw werkte de provincie de afgelopen jaren aan de volgende speerpunten uit het Programma Duurzame Landbouw Provincie Groningen 2017-2020: natuurinclusieve landbouw, biologische landbouw, verduurzaming intensieve veehouderij, samenwerking in de sector en innovatieve projecten.

Met dit nieuwe programma zetten we de ingezette verduurzaming en ondersteuning van de landbouw door. Daarbij richten we ons op de koplopers én het peloton. Werken aan verdienmodellen is daarbij een continu aandachtspunt én een voorwaarde. De afgelopen periode is er bijvoorbeeld gewerkt aan een Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (BMA) waarmee boeren op termijn beloond kunnen worden voor het uitvoeren van natuurinclusieve maatregelen.

Ambitie voor 2024

↳ 1. Er is zicht op een aantal nieuwe verdienmodellen voor de landbouwtransitie naar een natuurinclusieve kringlooplandbouw in 2030. Dit kan bijvoorbeeld via de BMA, korte keten initiatieven of initiatieven in het kader van de eiwittransitie.

Gaswinning

Ook de landbouw kampt met de gevolgen van de gaswinning. Binnen het aardbe-

vingsgebied wordt met de Agrarische Tafel gewerkt aan schadeherstel ten gevolge van aardbevingen én aan het toekomstbestendig maken van de sector.

Het Nationaal Programma Groningen (NPG) kan bijdragen aan het ontwikkelen en realiseren van nieuwe perspectieven voor de landbouwsector. Duurzame landbouw is als onderdeel opgenomen in het thematisch programmaplan van het NPG dat inzet op brede welvaart voor het gebied. Er liggen volop kansen voor initiatieven op het gebied van natuurinclusieve landbouw, klimaatbestendige gewassen (zilte en natte teelten), eiwittransitie, nieuwe waardeketens, korte ketens en gezonde voeding.

Het combineren van financiële middelen voor schadeherstel (Agrarische Tafel) én nieuwe perspectieven (NPG) biedt kansen om de transitie van de landbouw in Groningen te stimuleren en te versnellen.

Ambitie voor 2024

↳ 2. Via het NPG en de Agrarische Tafel zijn concrete stappen gezet op het gebied van de versterkingsopgave in de landbouw en het creëren van nieuwe perspectieven voor de sector.

Biodiversiteit

Er is veel aandacht voor het herstel van de biodiversiteit. Door intensief gebruik van het landelijk gebied verdwijnen veel planten en dieren. Tegelijkertijd zijn in natuurgebieden de effecten van verdroging en vermesing duidelijk zichtbaar. Herstel van biodiversiteit is ook belangrijk voor de landbouw. Denk alleen al aan de natuurlijke bestrijding van plagen en de bestuiving van gewassen.

Groningen heeft een unieke positie op het terrein van biodiversiteit en landbouw. Grote delen van het landbouwareaal, die buiten het Natuurnetwerk Nederland vallen, kennen doelstellingen voor akker- en weidevogels. Het provinciaal biodiversiteitsbeleid is de afgelopen jaren uitgevoerd via programma's voor natuurinclusieve landbouw, het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLB), programma's voor plattelandsontwikkeling (POP3, LEADER) en het Programma Landelijk Gebied. Er zijn veel mogelijkheden om landbouw en natuur meer met elkaar te verbinden en daarmee de biodiversiteit te vergroten. Recent is daarvoor ook een strategie opgesteld. Deze wordt verder uitgewerkt en zal naar verwachting bijdragen aan het behalen van onze biodiversiteitsdoelen. We zien ook koppelkansen met natuurinclusieve landbouw, de aanpak van veengronden en de wijze waarop we het areaal bos en hout tot 2030 jaarlijks met 1% willen uitbreiden.

Op 26 mei 2020 boden onze partners in het landelijk gebied ons, in het kader van het Deltaplan Biodiversiteit, een manifest aan. Zij roepen op een strategie te ontwikkelen voor het herstel van de biodiversiteit en de transitie van de landbouw. Zij vragen ons de regie te nemen in het landelijk gebied en ruimtelijke en gebiedsontwikkelingen te coördineren. Dit zullen we samen met deze partijen verder invullen.

Ambities voor 2024

↳ 3. Minstens de helft van de boeren heeft een natuurinclusieve maatregel opgenomen in de bedrijfsvoering.

↳ 4. 5% van het landbouwareaal wordt biologisch beheerd.

↳ 5. 10% van de boeren heeft een eiwitgewas of meerdere eiwitgewassen opgenomen in de vruchtwisseling.

Stikstof

Sinds de uitspraak van de Raad van State (mei 2019) over het Programma Aanpak Stikstof (PAS) is er veel gebeurd op het stikstofdossier. Landelijk en provinciaal wordt gezocht naar een nieuw evenwicht tussen behoud van natuur en economische ontwikkeling. Het stikstofdossier raakt ook bij ons vele sectoren, waaronder de landbouw. Groningen telt meerdere Natura 2000-gebieden. Slechts één daarvan kampt met een stikstofoverschot: het Lieftingsbroek in Westerwolde. We werken onze stikstofaanpak, ook in relatie tot de landbouw, uit in de Groningse Aanpak Stikstof (GRAS). Met als inzet een houdbare en maatschappelijk gedragen aanpak waarin natuurherstel samengaat met de landbouwtransitie.

Het is een gemiste kans om bij de uitwerking van de Groningse Aanpak Stikstof (GRAS) alleen naar stikstof te kijken. Maatregelen kunnen immers ook gunstig uitpakken voor bijvoorbeeld de waterkwaliteit, de uitstoot van broeikasgassen en het herstel van de biodiversiteit. Als initiator kan stikstof ook zorgen voor een versnelling van de landbouwtransitie. We willen met stikstofmaatregelen binnen de landbouw dus niet alleen het stikstofprobleem oplossen, maar tegelijkertijd (integraal) werken aan het verder verduurzamen van de landbouw richting een natuurinclusieve kringlooplandbouw. Als stimulans willen we een pilot faciliteren waarin experts op het gebied van landbouw, stikstof en wet- en regelgeving gebiedsgericht oplossingen zoeken voor meerdere opgaven.

De Groningse Aanpak Stikstof (GRAS) biedt een volledig overzicht van de inzet op het stikstofdossier voor de landbouwsector.

Ambities voor 2024

↳ 6. De eerste resultaten van de gebieds-pilot stikstofaanpak zijn bekend;

↳ 7. Er is een lijst met efficiënte maatregelen op bedrijfsniveau samengesteld op basis van experimenten in de provincie Groningen;

↳ 8. Via de route natuurinclusieve en biologische kringlooplandbouw zijn stappen gezet op het gebied van stikstofefficiëntie;

↳ 9. Er is een langetermijnoplossing voor het stikstofdossier.

Circulaire economie en groene chemie

Samen met de provincies Drenthe en Friesland willen we in 2030 koploperregio circulaire economie in Europa zijn. Met als sleutelsectoren: afval- en reststromenverwerking, bouwnijverheid, groene chemie en landbouw.

De markt voor niet-voedselgebonden landbouwproducten groeit. Denk aan de levering van grondstoffen voor de vergroening van de chemie en alternatieve bouwmaterialen. Bedrijven die werk maken van de suikeragenda (input voor groene chemie) en het toepassen van vezelhennep als bouwmate-riaal.

De verwachting is ook dat het gebruik van reststromen vanuit de landbouw zal toene- men, net zo goed als andere afnemers zich

zullen aandienen. De verwevenheid tussen de landbouw en andere sectoren neemt zodoende toe. Hoe snel dat gaat, en wat de exacte consequenties zullen zijn, is moeilijk voorspelbaar. Zeker is wel dat het gevolgen heeft. De uitdaging daarbij is een en ander circulair en natuurinclusief te laten plaats- vinden.

Ambitie voor 2024

↳ 10. Er is een Agro Food-programma en de eerste resultaten daarvan, gericht op verwaarding van eiwitten, zijn zichtbaar.

Bodem

De aandacht voor bodemkwaliteit neemt toe. Zowel in de biologische als in de gangbare landbouw. Groningse boeren merken op veel plaatsen dat de bodemkwaliteit onder druk staat, terwijl deze zo belangrijk is voor de sector. Een gezonde bodem betekent immers veel bodemleven, organische stof en een bodem die beter kan omgaan met de gevolgen van klimaatverandering. Duur- zaam bodembeheer draagt bovendien bij aan een verbeterde (grond)waterkwaliteit en waterbuffering. Wat waterschappen en drinkwaterbedrijven op hun beurt de nodige kosten bespaart.

Met ons Meerjarenprogramma Ondergrond en Bodem (2020-2025) dragen we bij aan de transitie naar een circulaire, natuurinclu- sieve landbouw. We sluiten daarmee aan bij het Nationaal Programma Landbouwbodems dat gaat voor een duurzaam beheer van alle landbouwgronden in 2030.

Duurzaam beheerde bodems bevorderen de bodemvruchtbaarheid, zijn beter bestand tegen klimaatveranderingen, zorgen voor schoner oppervlakte- en grondwater, meer

biodiversiteit én het vastleggen van koolstof. Ze leveren een belangrijke bijdrage aan de klimaat-agenda.

Met ons meerjarenprogramma steunen we projecten die bijdragen aan een rijker bodemleven én het verbeteren van de waterkwaliteit en de beschikbaarheid van water. Daarnaast steunen we met dit programma een grondgebonden, circulaire landbouw die bijdraagt aan het herstel van biodiversiteit en de landschapskwaliteit. Recente voorbeelden daarvan zijn projecten als 'Bodemgezondheid', 'Gouden Gronden' en 'Strokenteelt proefboerderij Valthermond'.

Ambitie voor 2024

↳ **11. Minstens een kwart van de landbouwgronden in Groningen wordt duurzaam beheerd.**

Klimaatverandering

Klimaatmitigatie

Als provincie Groningen hebben we ons verbonden aan het landelijke klimaatakkoord. We stelden hiertoe een eigen klimaatagenda op die inzet op elektriciteit, gebouwde omgeving, industrie, landbouw en landgebruik en mobiliteit.

Het aandeel van de landbouw en het landgebruik in de CO₂-uitstoot bedraagt in Groningen 19%. Goed voor 1,6 Mton. De sector (landgebruik en landbouw) wil de uitstoot van broeikasgassen in 2050 in balans brengen met het vastleggen daarvan én de productie van hernieuwbare energie én biomassa. In 2030 moet de uitstoot al gehalveerd zijn (0,8Mton). Als provincie helpen we de CO₂-opname te vergroten en de uitstoot van broeikasgassen, in onder meer de veengebieden, te reduceren.

Specifiek op de landbouw gerichte speerpunten zijn de ontwikkeling van natuurinclusieve landbouw, de doorontwikkeling van biologische landbouw, het sluiten van nutriëntenkringlopen, de verdere verduurzaming van de (intensieve) vee-

houderij, het stimuleren van duurzaam bodembeheer en het ondersteunen van innovatieve projecten. Waar mogelijk gecombineerd met opgaven op het gebied van water, biodiversiteit, klimaatadaptatie en multifunctioneel ruimtegebruik. Voor een volledig overzicht van de klimaatdoelen en onze inzet verwijzen we naar de Klimaatagenda Provincie Groningen 2030.

Klimaatadaptatie

Behalve het beperken van de klimaatverandering, willen we ervoor zorgen dat we ons zo goed mogelijk aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering: droogte, extreme regenval en verzilting. Landbouwbedrijven moeten hier ook op anticiperen om op de lange(re) termijn winstgevend te kunnen zijn.

Het landelijke Bestuursakkoord Klimaatadaptatie (20 november 2018) is voor ons richtinggevend. De Nederlandse overheden spraken daarin af dat ons land in 2050 'waterrobuust' en 'klimaatbestendig' is ingericht. We benaderen klimaatadaptatie integraal en vragen hiervoor blijvend aandacht in alle relevante provinciale plannen en programma's. Bijvoorbeeld als het gaat over waterkwaliteit- en kwantiteit en extreme weerssituaties als droogte, stortbuien, verzilting alsook de oxidatie van veengronden.

We staan voor tal van watergerelateerde opgaven. Denk aan de zorg voor waterveiligheid, het behalen van de waterkwaliteitsdoelen uit de Kaderrichtlijn Water (KRW), het bestendigen van de zoetwatervraag in de regio en het zorgen voor voldoende strategische drinkwatervoorraden. Klimaatverandering kan ervoor zorgen dat we in de toekomst minder water uit bijvoorbeeld het IJsselmeer kunnen aanvoeren. Dat heeft consequenties voor de landbouw. Denk aan de droogtebestrijding, maar ook aan het doorspoelen van sloten om verzilting tegen te gaan. Mede daarom pleiten we voor teelten die beter bestand zijn tegen droogte en verzilting.

Ook worden er steeds hogere eisen gesteld aan waterkwaliteit. Het is dus belangrijk dat het gebruik en de uitspoeling van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen worden beperkt. Duurzaam bodembeheer, in combinatie met natuurinclusieve landbouw met gesloten kringlopen, kan ook op dit vlak een positieve bijdrage leveren.

Belangrijk is ook dat de Groningse veengronden niet (verder) oxideren. Het klimaatakkoord voorziet in het beperken van de uitstoot van broeikasgassen in veengebieden met 1 Mton in 2030. Dat kan bijvoorbeeld door het water op laag gelegen gronden in de provincie vast te houden. Maar ook door over te schakelen op natuurinclusieve landbouw. Oxidatie van veengronden is ook voor de landbouw nadelig. Het gaat ten koste van de bodemkwaliteit. Bovendien klinkt de bodem in, met alle gevolgen van dien. Omdat de landbouw veel veengronden in de provincie beheert, zal er samen met de sector gekeken worden hoe verdere oxidatie voorkomen kan worden met behoud van een goed verdienmodel voor de boer.

Ambities voor 2024

↳ 12. Er is meer inzicht in en bewustzijn van de effecten van klimaatverandering op het boerenbedrijf. Hierbij gaat het om droogte, waterbeschikbaarheid, verzilting en veenoxidatie.

↳ 13. Er zijn minimaal drie pilots/projecten gestart gericht op klimaat adaptieve landbouw.

Ruimtelijke ordening

Het huidige ruimtelijke beleid van de pro-

vincie is opgenomen in de omgevingsvisie en de omgevingsverordening. Een vitale landbouw is één van de elf provinciale belangen.

We staan daarbij voor een duurzame ontwikkeling van de landbouw, in samenwerking met de sector en de maatschappij. Denk aan een transitie richting precisielandbouw, minder gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en water, groei van de biologische landbouw, het sluiten van kringlopen en inzetten op meer diverse teeltplannen.

Nieuwvestiging van intensieve veehouderij is uitgesloten en uitbreiding met ingang van 1 januari 2019 niet langer mogelijk. Schaalvergroting en modernisering van de landbouw kan alleen zonder dat het ten koste gaat van het landschap. In de omgevingsvisie zijn daarvoor instrumenten als de 'Bouwblok-op-Maatmethode' en het 'Groninger Verdienmodel' opgenomen.

De omgevingsvisie beschrijft zeven landschappen, met elk hun eigen (landbouw)karakteristiek. De bescherming van landschap en cultureel erfgoed is daarin belangrijk. Met het Provinciaal Bouwheerschap wordt per deelgebied gewerkt aan de ruimtelijke kaders voor de grote opgaven als de energietransitie, de klimaatadaptatie, de landbouwtransitie, het herstel van de biodiversiteit en de economische ontwikkeling.

De uitdaging voor de toekomst ligt in het realiseren van een veerkrachtig en toekomstbestendig landschap via het systeem van bodem, water en natuur. Dit in nauwe verbinding en samenwerking met de landbouw dat het landschap grotendeels beheert. Ook bos- en houtbouw (Bos & Hout) biedt mogelijkheden om het landbouwareaal en landschap toekomstbestendig te maken en

bij te dragen aan de klimaatdoelen. Naar verwachting voldoet het traditionele denken over het landschap na 2030 niet langer.

Ruimtegebruik

De landbouwsector is de grootste ruimtegebruiker in onze provincie. Per juni 2020 beslaat ze 70% van het grondoppervlak. Met alle andere opgaven als de energietransitie, natuurontwikkeling en waterveiligheid die ook een plek moeten vinden, staat er steeds meer druk op onze (schaarse) ruimte. Tot 2030 is er naar schatting maximaal 6000 hectare nodig voor energietransitie, industrie, de opgave 'Bos & Hout' en nieuwe natuur. Dat is 3,7% van het huidige landbouwareaal.

Deze hectares worden niet volledig aan de landbouw onttrokken. Desalniettemin wordt er een behoorlijk beslag gelegd op het landelijk gebied en neemt de noodzaak tot meervoudig ruimtegebruik toe. Die noodzaak wordt versterkt door de soms tegengestelde belangen vanuit de diverse opgaven. Dit vraagt om prioritering.

Verduurzaming intensieve veehouderij

Voor de intensieve veehouderij streven wij naar een transitie naar toekomstbestendige bedrijven, bij voorkeur biologisch. Bedrijven met meer ruimte per dier, meer "Beter Leven" Keurmerk-sterren, en ook nieuwe concepten zoals de rondestal of Wroet en Krul. Dit doen wij bij voorkeur binnen de huidige bouwblok-grootte en binnen de grenzen van het huidige beleid. Bij deze ont-

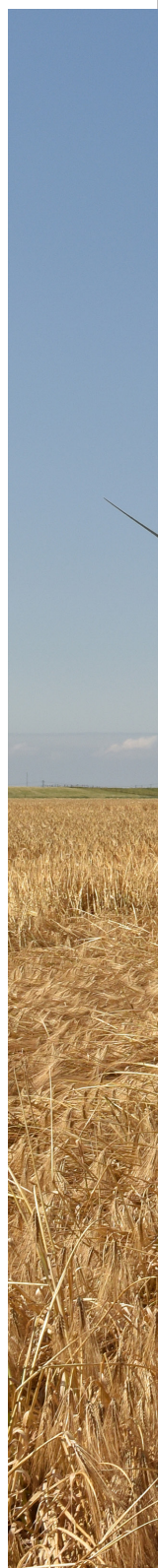
wikkeling weegt het belang van de volksgezondheid uiteraard ook zwaar. Voor bedrijven die willen uitbreiden naar meer dan twee hectare onderzoeken wij samen met de belanghebbenden de mogelijkheid van een Groninger verdienmodel voor intensieve veehouderij. Een uitbreiding naar meer dan twee hectare is uitsluitend mogelijk onder de strikte voorwaarden dat het aantal dieren op het bouwblok stapsgewijs afneemt en het dierenwelzijn meetbaar toeneemt. Aanvullende voorwaarde is dat het open landschap behouden moet blijven.

Ambities voor 2024

↳ 14. De huidige omgevingskaders, zoals het Groninger Verdienmodel, zijn geëvalueerd in relatie tot de gewenste ontwikkelingen in de landbouw. Aan de hand daarvan is input geleverd voor de nieuwe omgevingsvisie om zoveel mogelijk ontwikkelingen in de landbouwtransitie te kunnen faciliteren;

↳ 15. Meervoudig grondgebruik in de landbouw is mogelijk (geworden) binnen de nieuwe omgevingsvisie;

↳ 16. Inzicht in mogelijkheden voor een transitie naar een toekomstbestendige intensieve veehouderij in Groningen.

Teelt van bieten en koren nabij Eemshaven

5 Wat gaan we doen?

We zetten ons de komende jaren in om de beschreven ambities voor 2024 te realiseren via zogenaamde inhoudelijke routes. Verdienmodellen, integraliteit en samenwerking zijn daarbij belangrijke dragers.

Zonder adequate verdienenmodellen zal het de landbouwsector namelijk niet lukken om de opgaven waar ze voor staat het hoofd te bieden. Omdat die opgaven veel raakvlakken hebben, is het belangrijk ze integraal te benaderen en aan te pakken. Dat moet zoveel mogelijk in samenhang, gezamenlijk en in samenwerking en overleg met belanghebbenden gebeuren. Zo hopen we als provincie goede ideeën, positieve energie en voldoende capaciteit en budget te bundelen om een voor iedereen zichtbare en rendabele landbouwtransitie te realiseren.

Samenwerken doen we zoveel mogelijk via bestaande structuren en samenwerkingsverbanden. Denk aan de Agro-Agenda-partners, Manifest-partners 'Naar een Rijk Platteland', Landbouwtafel stikstofaanpak, gebiedspartners Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw, netwerk biologische landbouw, gebiedsgerichte samenwerkingsverbanden en medeoverheden in het GLB-dossier.

Inhoudelijke routes 2020-2024

Het is mooi dat we in een rijdende trein stappen. Er gebeurt immers al heel veel in de praktijk. We sluiten daar zoveel mogelijk op aan. Zo willen we bestaande kennis en kunde benutten en kijken in hoeverre lopende initiatieven kunnen worden versneld, verbreed en/of verdiept.

De transitieopgave bestrijkt tien jaar. De eerste jaren behandelen we een aantal inhoudelijke routes die gericht zijn op dit eindpunt, maar op korte termijn al actie en resultaat gaan opleveren. Onderstaand worden deze routes kernachtig omschreven.

1. Natuurinclusieve landbouw

Natuurinclusieve landbouw is een vorm van duurzame landbouw. Ze is onderdeel van een veerkrachtig voedselsysteem, maakt gebruik van natuur, biodiversiteit en een gezond verdienenmodel dat op haar beurt de biodiversiteit versterkt.

In het natuurinclusieve denken past het sluiten van kringlopen van grond- en hulpstoffen, zoals ruwvoer, eiwitten en mineralen. Deze worden zoveel mogelijk regionaal verworven en tussen grondge-

bruikers uitgewisseld. De stromen worden ook hergebruikt. Denk ook aan circulair watergebruik. Ook reststromen, zoals mest, afgekeurde producten en achterblijvend plantmateriaal, worden zoveel mogelijk opnieuw in de kringloop gebracht en verwerkt.

Binnen de natuurinclusieve landbouw wordt gezocht naar nieuwe verdienmodellen. Bijvoorbeeld door bij te dragen aan de Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (BMA), maar ook door binnen korte(re) ketens te opereren.

We geven onze ambities op het gebied van natuurinclusieve landbouw vorm in de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw. We zoomen daarbij vooral in op experimenten die de sector handelingsperspectief opleveren. Daarnaast willen we een programma ontwikkelen en uitrollen waarmee we een grotere groep boeren - koplopers en geïnteresseerden uit het peloton - kunnen ondersteunen bij de invoering van een natuurinclusieve en circulaire bedrijfsvoering. We maken daarbij gebruik van de kennis en ervaring die de afgelopen jaren is opgedaan met het biologisch programma Groningen. Een programma dat onder meer voorzigt in demonstraties, studiegroepen, keukentafelgesprekken en de ontwikkeling van bedrijfsplannen die de omschakeling naar een natuurinclusieve kringlooplandbouw faciliteren en stimuleren.

↳ Deze route draagt bij aan ambities

1, 2, 3, 5, 8, 10 en 11.

2. Biologische landbouw

De biologische landbouw gebruikt geen chemische gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest. Ze moet voldoen aan de regels van Skal Biocontrole (certificering van het bedrijfssysteem). De afgelopen jaren draaiden we een succesvol stimuleringsprogramma voor de biologische landbouw. Mede daardoor groeide het areaal biologische

landbouw in de provincie tussen 2016 en 2019 met zo'n 1000 hectare.

We ondersteunden de omschakeling naar biologische landbouw en een betere verwerking en afzet van biologische producten, in zowel de korte als de wat langere ketens. Binnende sector signaleren we ook toenemende aandacht voor natuurinclusieve landbouw. Denk daarbij aan vormen van strokenteelt, de aanleg van demovelden en het aanbrengen van meer landschaps- en houtige elementen.

De biologische sector groeit al sinds jaar en dag. En er is nog steeds ruimte voor groei. Dit biedt mooie kansen om binnen de biologische sector aan de landbouwtransitie te werken, mét een verdienmodel voorhanden.

↳ Deze route draagt bij aan ambities

1, 3, 4, 5, 8, 11.

3. Groninger Aanpak Stikstof (GRAS)

Voor de stikstofproblematiek sluiten we aan bij de Groninger Aanpak Stikstof. Daarmee dragen we, aanvullend op de landelijke maatregelen, bij aan een forse reductie van de stikstofuitstoot in de landbouw.

Samen met de sector, andere overheden en maatschappelijke organisaties overleggen we hoe we landelijke maatregelen het meest effectief in Groningen kunnen inzetten. En welke aanvullende maatregelen mogelijk zijn om de ontwikkeling van de landbouw te ondersteunen. Dat moeten maatregelen zijn die zowel de stikstofuitstoot verminderen als een positief effect hebben op bijvoorbeeld de waterkwaliteit, de uitstoot van broeikasgassen en het herstel van biodiversiteit. Stikstof fungeert als belangrijke initiator van andere opgaven, waaronder de landbouwtransitie.

↳ Deze route draagt bij aan ambities

6 tot en met 9.

4. Ketenontwikkeling

De Groningse agrarische sector levert van oudsher een belangrijke bijdrage aan de regionale economische groei en de ontwikkeling van de welvaart. De verwerking van agrarische producten is daarin een belangrijke schakel. Om de aanwezigheid en potentie van de verwerkende agro-industrieën verder te benutten, ondersteunen we de ontwikkeling van ketens die duurzaamheid en economische impact combineren, bijvoorbeeld door initiatieven op het gebied van hoogwaardige eiwitten en gezonde voeding.

↳ Deze route draagt bij aan ambities

1, 2, 3, 5, 10.

5. Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

Met een actieve bestuurlijke en inhoudelijke inbreng willen we vanuit Groningen invloed uitoefenen op de invulling van de nieuwe GLB-periode (2022 - 2028) die moet aansluiten bij onze ambities ten aanzien van de landbouw(transitie).

↳ Deze route draagt bij aan ambities 1, 3,

4, 5, 11.

6. Klimaat

We werken aan klimaatverandering via de eerste drie genoemde inhoudelijke lijnen. Daarnaast is het belangrijk dat de landbouw tijdig kan anticiperen op veranderingen als de beschikbaarheid van water, wateroverlast, hitte, droogte, verzilting en inklinking van veengronden.

De komende jaren willen we meer inzicht krijgen in de werkelijke situatie, de verwachte veranderingen en de gevolgen van klimaatverandering voor de landbouw als geheel en het boerenland in het bijzonder.

↳ Deze route draagt bij aan ambities

2, 11, 12, 13.

7. Verduurzaming intensieve veehouderij

We verkennen de mogelijkheden en eventuele maatregelen voor de transitie naar een toekomstbestendige intensieve veehouderij in Groningen.

↳ Deze route draagt bij aan ambitie

16.

Rol Provincie Groningen

Als provincie zijn we slechts één van de vele schakels die een rol spelen in de landbouwtransitie. De maatschappelijke partners en ondernemers zijn uiteindelijk de partijen die de transitie daadwerkelijk kunnen uitvoeren. Als provincie kunnen we de landbouwtransitie bevorderen door te faciliteren, verbinden, stimuleren en beïnvloeden (lobby). Het ruimtelijk beleid biedt de mogelijkheid om regels (anders) op te stellen.

Instrumenten

Als provincie kunnen we een aantal instrumenten inzetten. We zullen dat doen binnen genoemde inhoudelijke routes en al naar gelang de behoefte.

→ Subsidies

Met subsidies kunnen we veranderingen faciliteren en stimuleren. We kunnen nieuwe subsidieregelingen openstellen. Ook zullen we de regelingen in het kader van de transitieperiode GLB zoveel mogelijk richten op onze de ambities voor de landbouw.

→ Opdrachten

Voor zaken waar specifieke kennis of onderzoek voor nodig is, zullen we opdrachten inzetten.

→ Lobby

We richten onze lobbyactiviteiten op de in dit stuk genoemde ambities. Zowel intern, denk aan de nieuwe omgevingsvisie, als extern. Denk bij ee laatste bijvoorbeeld aan het wegnemen van knellende regelgeving. Voor het Nationaal Strategisch Plan (NSP) in de nieuwe periode van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid zijn de provincies mede-opdrachtgever. Dat vraagt van ons een actieve bestuurlijke en inhoudelijke rol, waarbij we invloed kunnen uitoefenen op de inhoud. We willen ervoor zorgen dat het uiteindelijke plan zo goed mogelijk aansluit op onze eigen doelen.

→ Communicatie

Via gerichte communicatie werken we aan bewustwording, het delen van kennis en expertise en het voor het voetlicht brengen van onze (succesvolle) projecten en behaalde resultaten.

Middelen

Gestelde ambities dienen bekostigd te worden uit onderstaande bronnen.

→ Sectorbudget landbouw

Vanuit de kadernota 2019-2023 is € 4,5M beschikbaar voor de landbouwambities van het huidige college. Daarnaast is er € 200k per jaar beschikbaar voor innovatie en verduurzaming binnen de sector.

→ GRAS (Groninger Aanpak Stikstof)

Er is € 300k voor het proces en € 600k voor experimenten beschikbaar.

→ Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw

Er is € 20M beschikbaar voor uitvoering van deze regiodeal. Het Rijk draagt € 10M bij en de andere € 10M komen vanuit de provincies Groningen, Drenthe en Friesland. De cofinanciering vanuit Groningen

komt voor een deel uit het sectorbudget landbouw.

→ Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland

Het Rijk heeft € 1,93M beschikbaar gesteld voor het project/programma Natuurinclusief Westerkwartier. De regio draagt bij door inzet en budget in lopende projecten en trajecten.

→ Agroloket

Het Agro Loket is ondergebracht bij Nationaal Coördinator Groningen. Hier kunnen Groninger boeren met schade door de aardbevingen terecht voor schademelding. Het loket handelt ook de aanpak af.

→ Nationaal Programma Groningen

Het thematisch programmaplan van het Nationaal Programma Groningen (NPG) biedt mogelijkheden om initiatieven op het gebied van natuurinclusieve landbouw, klimaatbestendige gewassen (zilte en natte teelten), eiwittransitie, nieuwe waardeketens, korte ketens en gezonde voeding te ondersteunen.

→ POP3/middelen transitieperiode

In het kader van de transitieperiode komen middelen voor de landbouw beschikbaar die via de oude POP3-systematiek ingezet kunnen worden. De details hiervan zijn nog niet bekend. De besluitvorming vindt eind 2020 plaats.

→ Overige middelen

Wanneer het mogelijk is om aan gezamenlijke doelen te werken, maken we gebruik van andere gelden. Wellicht zijn er in de toekomst mogelijkheden via het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (Rijk), het Programma Landelijk Gebied (provincie), Meerjarenprogramma Ondergrond en Bodem 2020-2025 provincie Groningen

en de Provinciale Medefinanciering Waddenfonds. We willen de diverse provinciale programma's en subsidies, die raken aan de landbouwtransitie, zoveel mogelijk stroomlijnen en richten op de in dit programma opgenomen ambities.

6 Begroting

	2020	2021	2022	2023	2020-2024
Natuurinclusieve Landbouw	€ 620.000	€ 520.000	€ 520.000	€ 400.000	€ 2.060.000
Biologische Landbouw	€ 200.000	€ 200.000	€ 200.000	€ 200.000	€ 800.000
Groninger Aanpak Stikstof	€ 200.000	€ 250.000	€ 250.000	€ 200.000	€ 900.000
Ketenontwikkeling	€ 350.000	€ 425.000	€ 425.000	€ 375.000	€ 1.575.000
Gemeenschappelijk Landbouwbeleid	€ 10.000	€ 10.000	€ -	€ -	€ 20.000
Klimaat	€ 12.500	€ 12.500	€ -	€ -	€ 25.000
Verduurzaming Intensieve Veehouderij	€ -	€ 20.000	€ -	€ -	€ 20.000
Inzet Personeel	€ 200.000	€ 200.000	€ 200.000	€ 200.000	€ 800.000
Totaal	€ 1.592.500	€ 1.637.500	€ 1.595.000	€ 1.375.000	€ 6.200.000

